

Юлія А. Ломейко

МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ І КОНТРОЛЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

У статті розглянуто курс зовнішньоекономічних відносин України. Наведено структуру зовнішньої торгівлі товарами. Визначено основні тенденції зовнішньоекономічної діяльності та застосовувані до них заходи з державного регулювання. Встановлено ступінь впливу обсягів митних платежів на наповнення державного бюджету.

Ключові слова: митне регулювання; зовнішньоекономічна діяльність; митний тариф; експорт; импорт; державний бюджет.

Табл. 8. Літ. 23.

Юлия А. Ломейко

ТАМОЖЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ И КОНТРОЛЬ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрен курс внешнеэкономических отношений Украины. Представлена структура внешней торговли товарами. Установлены основные тенденции внешнеэкономической деятельности и применяемые к ним способы государственного регулирования. Определена степень влияния объемов таможенных платежей на наполнение государственного бюджета.

Ключевые слова: таможенное регулирование; внешнеэкономическая деятельность; таможенный тариф; экспорт; импорт; государственный бюджет.

Yuliia A. Lomeiko¹

CUSTOMS REGULATION AND CONTROL IN THE CONTEXT OF EXTERNAL ECONOMIC RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

The paper explores the external economic relations policy in Ukraine. The structure of commodities trade is presented. The key trends of external economic activity and methods of government regulation applied are established. The degree of influence of customs payment volumes on filling the state budget is determined.

Keywords: customs regulation; external economic activity; customs tariff; export; import; state budget.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення для України вкрай необхідним є визначення ефективного курсу зовнішньоекономічного співробітництва, з урахуванням існуючих потреб та наявних ресурсів. Крім цього, потребують вирішення питання пошуку додаткових джерел наповнення бюджету, стабілізації курсу національної валюти, а також забезпечення вітчизняної економіки достатнім обсягом енергоресурсів. Вирішення таких завдань неможливе без зовнішньоекономічного, митного та податкового регулювання. У даному дослідженні розглядатимуться основні напрями зовнішньоекономічної діяльності та заходи державного впливу на них з огляду на регулюючу та стимулюючу функцію митних платежів з урахуванням положень міжнародних угод, які діють сьогодні в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Митна політика, її сутність завдання та функції, а також заходи митного регулювання розглядали такі сучасні

¹ Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Ukraine.

науковці, як: І.Г. Бережнюк [12], А.Д. Войцешук [13], О.П. Гребельник [15], А.А. Дубініна [16], Ф.Л. Жорін [19], В.А. Туржанський [22; 23] та інші. Заходи митного регулювання мають бути застосовані відповідно до мети державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність країни. Під метою слід розуміти стримування або підтримку тих чи інших тенденцій та мінімізацію зовнішніх загроз, які виникають в процесі такої діяльності. Для підвищення ефективності зазначених заходів, перш за все, необхідно спиратись на чіткі критерії зовнішньоекономічної та митної безпеки та існуючі фактори ризику. Питання митного регулювання в цілому та тарифного регулювання зокрема широко представлено в сучасній науковій літературі. Окремої уваги заслуговує запропонована О.П. Гребельником «економетрична модель оцінки ефективності тарифного оподаткування зовнішньоторговельних операцій, що побудована з урахуванням взаємозалежності домінуючих факторів впливу розміру ставки імпортного мита та коефіцієнта чутливості реалізації товару на модельований показник – дохід держави» [15, 24, 33]. І.Г. Бережнюк вважає, що «основні критерії оцінки митної безпеки – повнота сплати митних платежів і повнота виявлення випадків митних правопорушень» [12, 466]. Також автор розглядає показники зовнішньоекономічної безпеки, розроблені відділом економічної безпеки Національного інституту проблем міжнародної безпеки РНБО України, а саме: коефіцієнт покриття імпорту експортом (відношення обсягу експорту до загального обсягу імпорту, порогове значення – не менше 1), експортну безпеку (частка експорту відносно ВВП, порогове значення – 50%) та імпорتنу безпеку (частка імпорту відносно ВВП, порогове значення – 50%) [12, 459]. А.Д. Войцешук розглядає митне регулювання з огляду на застосування митною службою митних процедур із застосуванням системи управління ризиками. Автор підтримує імплементацію міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, зокрема, концепцію авторизованих митних операторів [13, 61]. А.А. Дубініна розглядає тарифне регулювання як основний інструмент впливу на торговельні відносини з боку держави [16, 40]. В.А. Туржанський в своїх роботах окрему увагу приділяє визначенню постмитного аудита в системі державного митного контролю [22; 23].

Невирішені частини проблеми. Додаткового вивчення, на наш погляд, потребує розробка індикаторів ризиків в зовнішньоекономічній сфері та критеріїв ефективності митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Цілями дослідження є: визначення позитивних та негативних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності України; виявлення факторів, які впливають на рівень залежності від імпортних енергоресурсів; встановлення можливих шляхів її мінімізації; аналіз основних норм вітчизняного та міжнародного законодавства в частині митного регулювання; визначення ступеня ефективності митної політики та зовнішньоекономічного співробітництва.

Основні результати дослідження. Митна політика в умовах сьогодення має бути спрямована на вирішення таких основних завдань, як пошук міжнародних ринків збуту вітчизняних товарів та послуг, забезпечення національної економіки достатнім обсягом іноземної валюти, наповнення державного бюджету митними платежами.

Визначаючи пріоритетні напрями зовнішньоекономічної діяльності на коротко-, середньо-, та довгострокову перспективи, необхідно оцінити ефективність існуючих заходів митного регулювання та виявити можливі напрями їх вдосконалення.

Розглянемо основні показники експортно-імпортних операцій України. (табл. 1).

Таблиця 1. Зовнішня торгівля України товарами*

	2009	2010	2011	2012	2013	9 місяців 2014**
Експорт, млрд дол. США	39,7	51,4	68,4	68,8	63,3	42,0
Темп приросту, %	-40,7	29,5	33,1	0,6	-8,0	-33,6
Імпорт, млрд дол. США	45,4	60,7	82,6	84,7	77	41,2
Темп приросту, %	-46,9	33,7	36,1	2,5	-9,1	-46,5
Сальдо, млрд дол. США	-5,7	-9,3	-14,2	-15,8	-13,7	0,8

* розроблено за даними [21].

** Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Дані табл. 1 свідчать, що за період з 2009–2013 рр. сальдо експортно-імпортних операцій з товарами було постійно від'ємним і лише за 9-місячний період 2014 р. його значення стало позитивним, що є результатом швидшого зменшення обсягів імпорту, ніж експорту. У цілому, темп приросту експорту товарів протягом аналізованого період був менш інтенсивним, ніж імпорту, що свідчить про його більшу чутливість до зовнішніх умов.

Визначаючи чинники, що впливали на негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами за період 2009–2013 рр., проаналізуємо її структуру в розрізі товарних груп. Розглянемо експорт і імпорт в розрізі 7 найбільших за обсягом груп Українського класифікатора товарів ЗЕД (УКТ ЗЕД) (табл. 2).

Дані, представлені в табл. 2, свідчать, що в обсягах експорту переважали такі товарні групи: 72 групи «Чорні метали» (від 22,3% в 2012 р. до 28,4% 2010 р.), а в обсягах імпорту – 27 групи «Палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки» (від 27,6% в 2013 р. та за 9-місячний період 2014 р. до 34,6% в 2011 р.). Руйнівний вплив зазначених показників на вітчизняну економіку слід оцінити також відносно середнього обсягу експорту та імпорту товарів в розрахунку на одну товарну групу. За даними табл. 2 зауважимо, що середні значення експорту знаходились в межах 1% загального обсягу, або від 0,4 млрд дол. США в 2009 р. та за 9-місячний період 2014 р. до 0,7 млрд дол. США в 2011–2013 роках. Середні значення імпорту так само варіювали в межах 1% загального обсягу, або від 0,4 млрд дол. США за 9-місячний період 2014 р. до 0,9 млрд дол. США в 2011–2012 роках. Отже, можна стверджувати, що товари 72 групи УКТ ЗЕД, які становлять більшість в структурі експорту, непомірно перевищують середній показник. Так само і товари 27 групи УКТ ЗЕД в структурі імпорту значно перевищують середнє значення.

Отже, визначивши 2 основні негативні тенденції зовнішньої торгівлі товарами, а саме: 1) значний обсяг імпорту енергоресурсів, 2) значний обсяг експорту продукції чорної металургії – проведемо більш детальний аналіз зовнішньої торгівлі 27-ою групою УКТ ЗЕД і 72-ою групою УКТ ЗЕД (табл. 3–4).

Таблиця 2. Структура зовнішньої торгівлі товарами*

	Експорт			Імпорт		
	Група УКТ ЗЕД	млрд дол. США	у % до загального обсягу	Група УКТ ЗЕД	млрд дол. США	у % до загального обсягу
2009	Усього	39,7	100,0	Усього	45,4	100,0
	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,4</i>	<i>1,0</i>	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,5</i>	<i>1,1</i>
	72	10,3	25,8	27	14,6	32,2
	10	3,6	9,0	84	3,9	8,7
	84	2,8	7,0	85	2,3	5,1
	85	2,2	5,6	39	2,1	4,7
	73	1,9	4,9	30	2,1	4,7
	26	1,3	3,4	48	1,2	2,6
	12	1,0	2,6	72	1,1	2,5
2010	Усього	51,4	100,0	Усього	60,7	100,0
	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,5</i>	<i>1,0</i>	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,6</i>	<i>1,0</i>
	72	14,6	28,4	27	19,6	32,3
	27	3,7	7,1	84	4,6	7,5
	84	3,1	6,1	85	3,6	5,9
	26	2,6	5,0	87	3,3	5,5
	85	2,5	4,9	39	2,9	4,7
	10	2,5	4,8	30	2,4	4,0
	86	2,4	4,7	72	1,9	3,2
2011	Усього	68,4	100,0	Усього	82,6	100,0
	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,7</i>	<i>1,0</i>	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,9</i>	<i>1,1</i>
	72	18,5	27,0	27	28,6	34,6
	27	5,7	8,3	84	7,1	8,6
	26	3,9	5,7	85	5,7	6,9
	86	3,8	5,6	87	5,4	6,6
	10	3,6	5,3	39	3,4	4,1
	84	3,6	5,2	30	2,9	3,5
	85	3,2	4,7	72	2,8	3,4
2012	Усього	68,8	100,0	Усього	84,7	100,0
	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,7</i>	<i>1,0</i>	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,9</i>	<i>1,1</i>
	72	15,3	22,3	27	26,2	30,9
	10	7,0	10,2	84	7,2	8,5
	86	4,1	6,0	85	6,0	7,0
	84	3,8	5,5	87	5,9	7,0
	27	3,6	5,3	39	3,4	4,0
	26	3,3	4,8	30	3,3	3,9
	85	3,2	4,7	72	2,3	2,7
2013	Усього	63,3	100,0	Усього	77,0	100,0
	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,7</i>	<i>1,1</i>	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,8</i>	<i>1,0</i>
	72	14,3	22,6	27	21,2	27,6
	10	6,4	10,1	84	6,9	9,0
	26	3,9	6,2	85	5,6	7,2
	84	3,8	6,1	87	5,4	7,1
	85	3,1	5,0	39	3,6	4,6
	27	2,9	4,5	30	3,1	4,0
	73	2,6	4,1	72	2,2	2,9

Закінчення табл. 2

	Експорт			Імпорт		
	Група УКТ ЗЕД	млрд дол. США	у % до загального обсягу	Група УКТ ЗЕД	млрд дол. США	у % до загального обсягу
9 місяців 2014	Усього	42,0	100,0	Усього	41,2	100,0
	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,4</i>	<i>1,0</i>	<i>В середньому на 1 групу</i>	<i>0,4</i>	<i>1,0</i>
	72	10,4	24,8	27	11,4	27,6
	10	4,7	11,2	84	3,8	9,1
	26	2,7	6,5	85	2,7	6,6
	84	2,4	5,8	39	2,2	5,4
	85	2,0	4,8	87	1,9	4,7
	27	1,8	4,3	30	1,8	4,5
	73	1,3	3,2	72	1,0	2,4

* розроблено за даними [21].

У табл. 3 розглянуто зовнішню торгівлю товарами 27-ої групи УКТ ЗЕД за найбільш вагомими товарними позиціями, а саме: 2701 «Вугілля кам'яне», 2704 «Кокс і напівкокс із кам'яного вугілля, лігніту, бурого вугілля або торфу», 2709 «Нафта або нафтопродукти сири», 2710 «Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), крім сирих», 2711 «Гази нафтові та інші вуглеводні в газоподібному стані», 2716 «Електроенергія».

На основі аналізу даних табл. 3 можна зробити висновок, що в структурі експорту товарів 27 групи переважали 2701 «Вугілля кам'яне», 2704 «Кокс і напівкокс із кам'яного вугілля, лігніту, бурого вугілля або торфу», а також 2710 «Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), крім сирих», 2716 «Електроенергія». В обсязі імпорту товарів 27 групи переважали 2710 «Нафта або нафтопродукти» та 2711 «Гази нафтові та інші вуглеводні в газоподібному стані». Понад 50% імпорту 27-ої групи припадає на товарну позицію 2711.

Варто зазначити, що результат зовнішньої торгівлі товарною позицією 2716 «Електроенергія» протягом аналізованого періоду мав позитивне сальдо.

У табл. 4 представлено структуру зовнішньої торгівлі товарами 72-ої групи УКТ ЗЕД за основними товарними позиціями: 7202 «Феросплави», 7204 «Відходи та брухт чорних металів», 7207 «Напівфабрикати з вуглецевої сталі», 7208 «Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше», 7214 «Інші прутки та бруски з вуглецевої сталі, без подальшого оброблення», 7216 «Кутики, фасонні та спеціальні профілі з вуглецевої сталі». У структурі експорту товарів 72-ої групи переважали товарні позиції 7207 «Напівфабрикати з вуглецевої сталі», 7208 «Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше» протягом всього аналізованого періоду. У структурі імпорту переважали товарні позиції 7202 «Феросплави» і так само, як і в структурі експорту, 7208 «Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше».

Такий аналіз зовнішньої торгівлі енергоресурсами та продукцією чорної металургії дає змогу виявити напрями, які було б доцільно розглянути ще більш детально, а саме, державне регулювання зовнішньої торгівлі товарами таких позицій УКТ ЗЕД, як: 2710 «Нафта або нафтопродукти, одержані з біту-

Таблиця 3. Структура зовнішньої торгівлі товарами групи 27 УКТЗД*

Найменування	Експорт				Імпорт				Сальдо, млрд дол. США
	Кількість, тис. т (крім 2716)	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу експорту 27 групи	% в загальному обсягу експорту товарів	Кількість, тис. т (крім 2716)	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу імпорту 27 групи	% в загальному обсягу імпорту товарів	
27 група	27085,9	5,7	100,0	8,3	56337,1	28,6	100,0	34,6	-22,9
2701	14008,9	0,8	13,6	1,1	12708,8	2,8	9,7	3,3	-2,0
2704	6990,8	0,8	13,2	1,1	157,0	0,1	0,2	0,1	0,7
2709	1986,9	0,0	0,0	0,0	5679,4	4,3	14,9	5,2	-4,3
2710	0,0	3,3	58,7	4,9	7213,8	7,0	24,3	8,4	-3,6
2711	4099,2	0,1	1,8	0,1	30578,1	14,3	50,0	17,3	-14,2
2716 (тис. кВт-год)	133,7	0,4	7,6	0,6	32,4	0,0	0,0	0,0	0,4
27 група	10393,0	3,6	100,0	5,3	47021,7	26,2	100,0	30,9	-22,6
2701	6114,0	0,6	16,7	0,9	14764,2	2,6	10,1	3,1	-2,0
2704	2576,7	0,6	17,2	0,9	500,8	0,1	0,6	0,2	0,5
2709	0,0	0,0	0,0	0,0	1547,4	1,2	4,7	1,5	-1,2
2710	1620,1	1,4	38,1	2,0	7615,2	7,6	29,0	9,0	-6,2
2711	82,2	0,1	2,2	0,1	22594,1	14,3	54,6	16,9	-14,2
2716 (тис. кВт-год)	11560,8	0,6	17,1	0,9	88,7	0,0	0,0	0,0	0,6

Закінчення табл. 3

Найменування	Експорт				Імпорт				Сальдо, млрд дол. США	
	Кількість, тис. т (крім 2716)	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу експорту 27 групи	% в загальному обсягу експорту товарів	Кількість, тис. т (крім 2716)	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу імпорту 27 групи	% в загальному обсягу імпорту товарів		
2013 рік										
27 група	11587,8	2,9	100,0	4,5	41515,8	21,2	100,0	27,6	-18,4	
2701	8537,4	0,7	25,7	1,2	14207,7	2,0	9,3	2,6	-1,2	
2704	1981,9	0,4	14,1	0,6	702,0	0,2	0,9	0,3	0,2	
2709	0,0	0,0	0,0	0,0	761,1	0,6	3,0	0,8	-0,6	
2710	1068,4	0,8	28,3	1,3	6538,6	6,4	30,2	8,3	-5,6	
2711	0,1	0,0	0,0	0,0	19306,4	11,8	55,7	15,4	-11,8	
2716 (тис. кВт-год)	9929,0	0,6	20,2	0,9	38,7	0,0	0,0	0,0	0,6	
січень-вересень 2014 року										
27 група	8484,9	1,8	100,0	4,3	27045,3	11,4	100,0	27,6	-9,6	
2701	6654,2	0,5	26,9	1,2	9712,7	1,2	10,8	3,0	-0,7	
2704	1090,9	0,2	9,7	0,4	757,5	0,2	1,5	0,4	0,0	
2709	36,8	0,0	1,4	0,1	178,6	0,1	1,3	0,4	-0,1	
2710	703,0	0,5	26,7	1,2	5180,9	5,0	43,8	12,1	-4,5	
2711	0,0	0,0	0,0	0,0	11215,6	4,8	41,7	11,5	-4,8	
2716 (тис. кВт-год)	7164,3	0,4	22,5	1,0	37,6	0,0	0,0	0,0	0,4	

* розроблено за даними [17].

Таблиця 4. Структура зовнішньої торгівлі товарами групи 72 УКТЗД*

Найменування	Експорт				Імпорт				Сальдо, млрд дол. США
	Кількість, тис. т	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу експорту 72 групи	% в загальному обсягу експорту товарів	Кількість, тис. т	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу імпорту 72 групи	% в загальному обсягу імпорту товарів	
2011 рік									
72 група	27647,6	18,5	100,0	27,0	2638,3	2,8	100,0	3,4	15,7
7202	930,7	1,0	5,5	1,5	256,4	0,6	21,7	0,7	0,4
7204	801,8	0,3	1,7	0,5	126,4	0,1	2,0	0,1	0,3
7207	10673,4	6,5	35,1	9,5	398,5	0,3	10,0	0,3	6,2
7208	6024,2	4,1	22,3	6,0	158,9	0,1	4,3	0,1	4,0
7214	2286,1	1,5	8,3	2,3	112,5	0,1	3,1	0,1	1,5
7216	1287,4	0,9	4,9	1,3	75,1	0,1	3,3	0,1	0,8
2012 рік									
72 група	25578,9	15,3	100,0	22,3	2364,4	2,3	100,0	2,7	13,0
7202	796,1	0,9	6,2	1,4	165,6	0,4	16,5	0,4	0,6
7204	366,5	0,2	1,0	0,2	116,2	0,1	2,8	0,1	0,1
7207	10051,7	5,4	35,4	7,9	312,1	0,2	9,3	0,3	5,2
7208	5012,6	3,0	19,4	4,3	267,3	0,2	7,6	0,2	2,8
7214	2553,4	1,6	10,5	2,3	127,4	0,1	3,8	0,1	1,5
7216	1311,6	0,8	5,4	1,2	55,1	0,1	2,9	0,1	0,8

Закінчення табл. 4

Найменування	Експорт				Імпорт				Сальдо, млрд дол. США	
	Кількість, тис. т	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу експорту 72 групи	% в загальному обсягу експорту товарів	Кількість, тис. т	Вартість, млрд дол. США	% до загального обсягу імпорту 72 групи	% в загальному обсягу імпорту товарів		
2013 рік										
72 група	26503,5	14,3	100,0	22,6	2146,0	2,2	100,0	2,9	12,1	
7202	697,1	0,9	6,3	1,4	165,3	0,3	14,3	0,4	0,6	
7204	255,3	0,1	0,6	0,1	238,5	0,1	4,0	0,1	0,0	
7207	10882,4	5,3	36,7	8,3	59,1	0,0	1,6	0,0	5,2	
7208	5213,0	2,8	19,3	4,4	239,8	0,1	6,6	0,2	2,6	
7214	2614,6	1,5	10,6	2,4	120,7	0,1	3,4	0,1	1,4	
7216	1310,4	0,8	5,6	1,3	57,1	0,1	2,7	0,1	0,7	
січень-вересень 2014 року										
72 група	19637,5	10,4	100,0	24,8	979,5	1,0	100,0	2,4	9,4	
7202	718,0	0,9	8,4	2,1	83,8	0,2	17,8	0,4	0,7	
7204	686,0	0,2	2,1	0,5	26,6	0,0	1,2	0,0	0,2	
7207	7408,6	3,5	34,1	8,4	29,7	0,0	1,7	0,0	3,5	
7208	4000,7	2,1	20,3	5,0	110,3	0,1	6,4	0,2	2,0	
7214	1872,1	1,0	9,7	2,4	71,4	0,0	4,1	0,1	1,0	
7216	727,1	0,4	4,0	1,0	19,8	0,0	2,3	0,1	0,4	

* розроблено за даними [17].

мінозних порід (мінералів), крім сирих» та 7208 «Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше». Оскільки обидві товарні позиції становлять суттєву частину обсягів як експорту, так і імпорту в загальному обсязі торгівлі 27-ої групи та 72-ої групи.

На наш погляд, для виявлення факторів зменшення рівня залежності від імпортних енергоресурсів необхідно визначити напрями їх використання. Зазначене питання проаналізуємо за допомогою показників енергетичних балансів України за останні 3 повні роки (табл. 5).

Дані табл. 5 свідчать, що протягом аналізованого періоду галузь чорної металургії була найбільш енергоємною з усіх галузей промисловості, а саме: в 2011 р. питома вага витрачених енергоресурсів на підприємства цієї галузі в загальному обсягу енергоносіїв, витрачених на промисловість, складала в 2011 р. 54%, в 2012 р. 54%, в 2013 р. 55%. Структура енергоресурсів, необхідних для зазначеного виду виробництва, представлена вугіллям й торфом, нафтою сировою та нафтопродуктами, природним газом, електроенергією та теплоенергією. Найбільше виробництво продукції чорної металургії потребує затрат вугілля, торфу і природного газу. Отже, табл. 5 ілюструє енергоємність чорної металургії, продукція якої становить понад 30% експорту товарів.

Таким чином, можна стверджувати, що найголовнішими завданнями митної політики в умовах сьогодення має стати зниження обсягів імпорту товарів 27-ої групи УКТ ЗЕД, зниження обсягів експорту 72-ої групи УКТ ЗЕД, що має вплинути на скорочення необхідних Україні обсягів енергоносіїв, у т.ч. імпортованих, а поряд з цим – стимулювання використання національної економікою альтернативних джерел палива. Для виконання зазначених завдань держава використовує стримуючі та мотивуючі заходи митної та податкової політики.

Відповідно до пп. 27 п. 1 ст. 4 Митного кодексу України [4] до митних платежів віднесено мито (ввізне, вивізне), акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції). Варто зазначити, що регулююча та стимулююча функції податків, а саме, митних платежів, як інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зіштовхуються з вимогами міжнародних угод, норми яких у першу чергу впливають на митний тариф України, яким встановлено ставки ввізного та вивізного мита. Суми ввізного мита, так само, як і суми акцизного податку із ввезених на територію України товарів, у свою чергу, впливають на базу оподаткування ПДВ. Отже, тарифні заходи митного регулювання як прямо, так і опосередковано впливають на обсяги митних платежів.

Крім митних платежів, існують й інші види надходжень державного бюджету, які контролюються митними органами, відповідний перелік затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 20.09.2012 № 1011 [11], положення якого можна узагальнити таким чином: 1) екологічний податок; 2) штрафи за порушення митних правил та податкового законодавства; 3) кошти від реалізації конфіскованого майна; 4) плата за супроводження товарів та охорону; 5) кошти від реалізації безхазяйного майна; 6) плата за виконання митних формальностей поза робочим часом та поза місцем розта-

Таблиця 5. Споживання енергоресурсів підприємствами чорної металургії*

	Вугілля й торф	Сира нафта	Нафто- продукти	Природ- ний газ	Атомна енергія	Гідроелект- роенергія	Вітрова, сонячна енергія	Біопаливо та відходи	Електро- енергія	Тепло- енергія	Усього
Енергетичний баланс України за 2011 рік, млн т нафтового еквіваленту											
Постачання і споживання (всього)	41,5	9,1	3,4	46,8	23,7	0,9	0,0	1,6	-0,5	-	126,4
Виробництво	40,3	3,4	-	15,5	23,7	0,9	0,0	1,6	-	-	85,5
Імпорт	8,3	5,8	7,8	36,2	-	-	-	-	0,0	-	58,1
Експорт	-5,6	-	-4,2	-	-	-	-	-	-0,5	-	-10,3
Кінцеве споживання	9,4	0,0	12,2	29,2	-	-	-	1,0	12,0	12,0	75,9
Промисловість	7,9	0,0	1,4	6,6	-	-	-	0,0	5,4	4,9	26,3
Чорна металургія	6,5	-	0,2	4,1	-	-	-	-	2,1	1,2	14,2
Чорна металургія в загальному обсягу, %	16	-	7	9	-	-	-	-	-	-	11
Чорна металургія в обсягу промисловості, %	82	-	16	63	-	-	-	-	38	25	54
Енергетичний баланс України за 2012 рік, млн т нафтового еквіваленту											
Постачання і споживання (всього)	42,7	5,1	6,6	43,0	23,7	0,9	0,1	1,5	-1,0	-	122,5
Виробництво	40,3	3,4	-	15,4	23,7	0,9	0,1	1,6	-	-	85,2
Імпорт	9,9	1,6	8,4	26,6	-	-	-	0,0	0,0	-	46,5
Експорт	-5,2	-0,1	-1,7	-	-	-	-	-0,1	-1,0	-	-8,0
Кінцеве споживання	9,6	0,0	12,2	26,6	-	-	-	1,0	11,8	11,9	73,1
Промисловість	8,3	-	1,2	5,3	-	-	-	0,0	5,4	4,5	24,8
Чорна металургія	6,8	-	0,2	3,1	-	-	-	-	2,0	1,1	13,3
Чорна металургія в загальному обсягу, %	16	-	3	7	-	-	-	-	-	-	11
Чорна металургія в обсягу промисловості, %	82	-	14	59	-	-	-	-	37	25	54

Закінчення табл. 5

	Вугілля й торф	Сира нафта	Нафто- продукти	Природ- ний газ	Атомна енергія	Гідроелект- роенергія	Вітрова, сонячна енергія	Біопаливо та відходи	Електро- енергія	Тепло- енергія	Усього
Енергетичний баланс України за 2013 рік, млн т нафтового еквіваленту											
Постачання і споживання (всього)	41,4	4,0	5,9	39,4	21,8	1,2	0,1	1,9	-0,9	1	115,9
Виробництво	40,7	3,2	-	16,0	21,8	1,2	0,1	1,9	-	1,0	85,9
Імпорт	9,0	0,8	7,3	22,6	-	-	-	0,0	0,0	-	39,7
Експорт	-6,3	0,0	-1,0	-	-	-	-	-0,1	-0,9	-	-8,2
Кінцеве споживання	8,7	0,0	11,3	24,9	-	-	-	1,1	11,8	11,7	69,6
Промисловість	7,4	-	1,0	4,4	-	-	-	0,0	5,0	4,0	21,9
Чорна металургія	6,7	-	0,1	2,5	-	-	-	-	1,8	1,0	12,1
Чорна металургія в загальному обсягу, %	16	-	2	6	-	-	-	-	-	-	10
Чорна металургія в об- сягу промисловості, %	89	-	13	56	-	-	-	-	36	26	55

* розроблено за даними [18].

шування, установлених для митних органів; 7) єдиний збір, який справляється в пунктах пропуску через державний кордон України.

Норми зазначеного переліку знаходять відображення й у вітчизняній літературі: «митні доходи — це всі грошові внески, які утворені в результаті справляння або стягнення митних платежів, від реалізації конфіскованих предметів контрабанди, кошти від справляння штрафів, пені» [19, 127].

Таким чином, з метою визначення впливу тарифних заходів митного регулювання на наповнення бюджету України, встановивши, що митні платежі за визначенням МКУ є лише частиною коштів, що надходять до бюджету внаслідок діяльності митних органів, розглянемо їх структуру та динаміку. Відповідно до ст. 29 Бюджетного кодексу України [3] всі митні платежі надходять до державного бюджету, отже, розглянемо показники виконання Державного бюджету України (табл. 6).

Дані табл. 6 свідчать, що за період з 2009 р. по III квартали 2014 р. митні платежі становили від 35% в 2013 р. до 39,8% в 2009 р. загального обсягу доходів державного бюджету. Темп приросту митних платежів становив від -12,7% в 2009 р. до 33,2% в 2011 р. Також слід звернути увагу на те, що в 2013 р. порівняно з 2012 р. обсяги митних платежів зменшились на 4,6%. Найбільшу частку серед всіх митних платежів в загальному обсягу доходів державного бюджету складав податок на додану вартість, питома вага ПДВ за аналізований період становила від 28,4% за період у III квартали 2014 р. до 34,9% в 2009 р. Періоди після 2012 р. відіграють особливо важливу роль для проведення дослідження, оскільки саме в 2012 р. була створена зона вільної торгівлі з СНД. У 2013 р. обсяги митних платежів та всіх доходів державного бюджету зменшились, крім ввізного мита, однак суттєво знизились темпи його приросту.

Визначивши роль митних платежів в наповненні державного бюджету, розглянемо структуру зовнішньої торгівлі України з окремими економічними партнерами, а саме: країнами СНД, країнами Митного Союзу (МС) та країнами ЄС. Країни розглядаються в розрізі союзів, оскільки на територіях митних союзів діють спільні митні тарифи (табл. 7).

На основі даних, представлених в табл. 7, можна побачити, що найбільшою в загальному обсязі експорту товарів України протягом 2005–2013 рр. була питома вага країн СНД (від 30,8% у 2005 р. до 38,3% у 2011 р.) за 9 місяців 2014 р. найбільшою стала питома вага експорту товарів до країн ЄС (31,8%). Частка експорту товарів України до країн МС варіювала від 24,4% за 9 місяців 2014 р. до 34,5% у 2011 р. Питома вага експорту до країн ЄС була у межах від 24% у 2009 р. до 31,8% за 9 місяців 2014 р., що свідчить про незначну різницю в обсягах експорту між Україною та МС і Україною та ЄС.

Питома вага імпорту товарів з країн СНД протягом аналізованого періоду змінювалась від 33,9% за 9 місяців 2014р. до 47% у 2005 р. Частка товарів, імпортованих з країн МС, найбільшого значення досягла у 2011 р. (42,4%), а найменшого — у 2008 р. (29,6%). Питома вага товарів, ввезених на митну територію України в митному режимі імпорту з країн ЄС, була найбільшою за 9 місяців 2014 р. (37,7%), а найменшою — в 2012 р. (31%).

Таблиця 6. Митні платежі в структурі надходжень до Державного бюджету України*

Період	Д О Х О Д И Код	ПДВ із ввезених на територію України товарів	Акцизний збір із ввезених на територію України товарів	Ввізне мито	Вивізне мито	Митні платежі всього	ВСЬОГО ДОХОДІВ
2009	Фактичне виконання, млрд грн	73,2	3,7	6,3	0,4	83,6	209,7
	% в загальному обсягу доходів ДБУ	34,9	1,8	3	0,2	39,8	100
	Темп приросту за рік %	-9,7	44,5	-47	93,9	-12,7	-9,5
2010	Фактичне виконання, млрд грн	73,4	4,6	8,6	0,3	86,8	240,5
	% в загальному обсягу доходів ДБУ	30,5	1,9	3,6	0,1	36,1	100
	Темп приросту за рік, %	0,3	24,7	35,2	-23	3,9	14,7
2011	Фактичне виконання, млрд грн	96	7,8	10,5	1,3	115,6	314,6
	% в загальному обсягу доходів ДБУ	30,5	2,5	3,3	0,4	36,7	100
	Темп приросту за рік, %	30,9	70	22,3	344,8	33,2	30,8
2012	Фактичне виконання, млрд грн	101,6	9,8	13	0,2	124,6	346,1
	% в загальному обсягу доходів ДБУ	29,4	2,8	3,8	0,1	36	100
	Темп приросту за рік, %	5,8	24,9	24,1	-84,7	7,7	10
2013	Фактичне виконання, млрд грн	96,5	8,9	13,3	0,1	118,8	339,2
	% в загальному обсягу доходів ДБУ	28,5	2,6	3,9	0	35	100
	Темп приросту за рік, %	-5	-8,4	2,1	-61,2	-4,6	-2
III квартали 2014 р.	Фактичне виконання, млрд грн	74,1	11,7	8,7	0,2	94,6	260,9
	% в загальному обсягу доходів ДБУ	28,4	4,5	3,3	0,1	36,3	100
	Темп приросту до аналогічного періоду попереднього року, %	2,5	96,1	-10,4	257,2	15,3	4

* розроблено за даними [20].

Таблиця 7. Структура зовнішньої торгівлі товарами в розрізі країн СНД, МС та ЄС, %*

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	9 місяців 2014 р.
СНД	Екс-порт	30,8	32,2	36,7	34,6	33,9	36,5	38,3	36,8	34,9	28,9
МС		26,5	27,9	31,8	29,4	28,1	32,4	34,5	32,5	30,3	24,4
ЄС		30,1	31,7	28,4	27,3	24	25,5	26,3	24,9	26,5	31,8
СНД	Ім-порт	47	44,7	42	39	43,3	44	45	40,7	36,3	33,9
МС		38,7	35,5	32,8	29,6	37,3	42	42,4	40,1	35,7	33,6
ЄС		33,8	36	36,7	33,8	34	31,5	31,2	31	35,1	37,7

Примітка: у таблиці наведено аналіз експорту та імпорту товарів в розрізі таких груп країн: 1) Європейський союз; 2) Митний союз; 3) Країни СНД. До складу Митного союзу входять Російська Федерація, Білорусь, Казахстан, які одночасно входять і до складу СНД. Таким чином, сума обсягів як експорту, так і імпорту по кожній групі країн за рік не може дорівнювати 100%, оскільки СНД включає в себе МС.

* розроблено за даними [14].

Отже, ЄС та МС за показником частки в загальному обсягу зовнішнього товарообороту є, в цілому, рівнозначними для України міжнародними партнерами.

З огляду на це, розглянемо окремі положення Закону України «Про ратифікацію Договору про зону вільної торгівлі» між Україною та СНД від 30.07.2012 [9] щодо положень, які стосуються торгівлі з країнами МС. Відповідно до Додатка I зазначеного Договору Білорусь, Казахстан та Російська Федерація здійснюють оподаткування експортним митом товарів 27-ої групи ТН ЗЕД «Палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки», які вивозяться на митну територію України. Також звернемо увагу, що Казахстан і РФ справляють експортне мито на природний газ (код 2711 21). Обидві країни справляють вивізне мито на зазначений товар в розмірі 30% митної вартості при експорті за межі митної території МС, однак Російська Федерація використовує для України «спеціальну формулу». Разом з цим, в рамках Договору про створення зони вільної торгівлі між Україною та СНД встановлено, що Україна справляє імпортне мито при ввезенні з території Білорусі, РФ та Казахстану товарів позиції 1701 99 10 00 «Цукор білий» в розмірі 50% митної вартості, і з товарів ввезених з території Молдови, а саме: 1209 10 «Насіння цукрового буряка», 1702 «Лактоза і сироп лактози інші: окрім патоки крохмальної» – по 5% з митної вартості, 1701 «Цукор з цукрової тростини або цукрового буряку і хімічно чиста сахароза, в твердому стані» – 50% митної вартості. За результатами проведеного дослідження наголосимо, що частка товарів ані 17-ої групи, ані 12-ої групи не була суттєвою в загальному обсязі імпорту України. Крім зазначених товарних позицій, Україна не застосовує імпортне мито до товарів, ввезених з територій країн-учасниць вказаної угоди.

Отже, зазначені норми міжнародного законодавства не можна оцінювати як вигідні для України.

Важливою подією 2014 р. стала ратифікація 16 вересня 2014 р. Верховною Радою України та Європейським Парламентом Угоди «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [2]. Розділ IV Угоди «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» не входить до переліку розділів, які тимчасово застосовуються. відповідно до ст. 486 зазначе-

ної Угоди з 1 листопада 2014 р. положенням зазначеного розділу угоди передбачено поступове скасування або зменшення експортних та імпорتنих мит в рамках Графіків-Додатків до Угоди окремо для України та для ЄС.

З огляду на те, що станом на сьогодні існує тільки графік скасування або зменшення експортних та імпорتنих мит в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, заздалегідь чітко не можна спрогнозувати економічний ефект від вступу в силу IV-ого розділу угоди.

Визначивши деякі міжнародні норми регулювання зовнішньоекономічної діяльності України, розглянемо існуючі положення вітчизняного законодавства в розрізі митних платежів за двома найвагомими для зовнішньої торгівлі України групами УКТ ЗЕД: 27 та 72. Міжнародними угодами про зовнішньоекономічне співробітництво, як правило, встановлюються умови застосування мит. Щодо застосування інших внутрішніх податків, таких як акцизний збір та ПДВ із ввезених на митну територію країни товарів, варто розглядати норми ст. III «Національний режим щодо внутрішнього оподаткування та регулювання» ГАТТ від 1947 р. [1], які дозволяють застосовувати внутрішні податки на імпорتنі товари, якщо такі самі податки застосовуються до товарів національного походження. Отже, якщо митно-тарифні заходи (встановлення ставок ввізного та вивізного мит) мають бути узгоджені з вимогами міжнародного законодавства, то застосування до імпорتنих товарів акцизного податку та ПДВ є більш автономними заходами державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Виявивши основні негативні тенденції зовнішньої торгівлі України, та існуючі можливості впливу на них з боку держави, а також роль митних платежів в наповненні державного бюджету, розглянемо основні з них (табл. 8).

За результатами аналізу вітчизняного законодавства слід відмітити основні норми, що свідчать про спрямованість на зменшення зовнішньої залежності від енергоносіїв: оподаткування ПДВ операцій з імпорту природного газу, крім НАК «Нафтогаз»; звільнення від оподаткування операцій з експорту відходів та брухту чорних і кольорових металів, оподаткування експортним митом товарів таких позицій УКТ ЗЕД: 2711 21, 2711 29, 2711 11 – іншими словами створення бар'єрів для відтоку такого необхідного для України енергоресурсу, як природний газ. Окремо слід додати, що норми вітчизняного законодавства, розглянуті в табл. 8, не враховують порядок надання пільг з оподаткування при ввезенні товарів, який застосовуються залежно від напрямів використання імпорتنих товарів та окремих умов, та регламентується: 1) щодо ввізного мита – ст. 282, ст. 287, п. 4 Прикінцевих та перехідних положень МКУ; 2) щодо акцизного податку – ст. 213, ст. 229, підрозділом 5 Перехідних положень ПКУ; 3) щодо ПДВ – ст. 197, ст. 211, Підрозділом 2 Перехідних положень ПКУ.

Висновки. У зовнішньоекономічній діяльності України існує дві найгловніші, на наш погляд негативні тенденції: 1) залежність від зовнішніх енергоресурсів; 2) залежність експорту товарів від чорної металургії, дуже енергоємної галузі промисловості.

Митна політика України стосовно подолання зазначених негативних явищ враховує норми міжнародного законодавства. Так, положення Договору

Таблиця 8. Справляння митних платежів з товарів 27-ої та 72-ої груп УКТ ЗЕД*

Митні платежі 27-ої групи			
Вивізне мито	Ввізне мито	Аквизний податок	Податок на додану вартість
Нормативно-правовий акт	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 03.06.2008. № 309-VI	Закон України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 № 584-VII	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI
Експорт	2711 21, 2711 29, 2711 11 – 35%, але не менше 400 грн за 1000 м ³		0%
Імпорт	Ставки ввізного мита, відмінні від 0, затверджені на такі товарні групи: 2705, 2708, 2710, 2712, 2713, 2714, 2715, 2716	Ставки аквизного податку затверджено на такі товарні групи: 2710, 2711, 2707	20%, крім операцій із ввезення на митну територію України Публічним акціонерним товариством «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» природного газу за кодом згідно з УКТ ЗЕД 2711 21 00 00
Митні платежі 72-ої групи			
Вивізне мито	Ввізне мито	Ввізне мито	Податок на додану вартість
Нормативно-правовий акт	Закон України «Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів» від 24.10.2002 № 216-IV, Закон України «Про ставки ввізного мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням» від 13.12.2006 № 441-V	Закон України «Про Митний тариф України» від 19.09.2013 № 584-VII	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI
Експорт	ставки ввізного мита встановлено на такі групи УКТЗЕД: 7204, 7202, 7218		0%, крім операцій з вивезення в митному режимі експорту відходів та брухту чорних і кольорових металів, які тирчасово до 1 січня 2015 р. звільняються від оподаткування ПДВ
Імпорт	ставки ввізного мита, відмінні від 0, встановлено на такі групи УКТЗЕД: 7201, 7202, 7203, 7204, 7205, 7206		20%, крім операцій з імпорту відходів та брухту чорних і кольорових металів, які крім тимчасово до 1 січня 2015 р. звільняються від оподаткування ПДВ

* розроблено за даними [5–8, 10].

про створення Зони вільної торгівлі між Україною та СНД не можна вважати корисними для української економіки, скоріше навпаки, оскільки зазначений Договір передбачає скасування ввізного мита Україною на більшість продукції, і зокрема ввізним митом не оподатковується продукція 27-ої групи УКТ ЗЕД (енергоресурси). Оскільки тенденція переважання в структурі імпорту товарів зазначеної групи має бути зменшена, заходи України з оподаткування ПДВ операцій з ввезення природного газу, крім НАК «Нафтогаз», можна вважати цілком виправданими.

Щодо заходів, спрямованих на скорочення обсягів експорту продукції чорної металургії, на наш погляд, варто звернути увагу на товарні позиції 7207 «Напівфабрикати з вуглецевої сталі», 7208 «Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше» щодо оподаткування їх вивізним митом. Оскільки існує на сьогодні мито щодо товарів чорної металургії стосується тільки 7202, 7204, 7218, частка яких в загальному обсязі експорту не є суттєвою.

Заходи щодо оподаткування зовнішньоекономічного товарообороту мають також враховувати важливість фіскальної функції митних платежів. Протягом періоду з 2009 р. по III квартал 2014 р. питома вага митних платежів (за визначенням МКУ) в загальному обсязі доходів державного бюджету складала близько 35%. Дані 2013 р., які вказують на зменшення обсягів всіх митних платежів, крім ввізного мита, та зменшення темпів приросту останнього, поряд із зменшенням обсягів експорту товарів в 2013 р. можуть свідчити про неефективність ратифікованого в липні 2012 р. Договору про зону вільної торгівлі між Україною та СНД.

На наш погляд, митна політика сьогодні є виправданою та спрямована на вирішення нагальних питань. Однак, крім напрямів подолання існуючих недоліків, необхідно планувати та прогнозувати бажаний рівень економічного прогресу і розробляти напрями зовнішньоекономічної і митної політик з урахуванням такого рівня. Основним напрямом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і державного контролю за здійсненням окремих зовнішньоекономічних операцій має бути ефективне вирішення таких основних завдань: наповнення бюджету та збільшення обсягів експорту товарів та послуг, з урахуванням протиріч, які виникають при їх практичній реалізації. Додаткового вивчення потребує питання заходів з попередження виникнення зовнішньоекономічних загроз та ризиків. До таких заздалегідь можна віднести обсяги імпорту або експорту окремих видів товарів. Уточнення потребує саме визначення критичних значень вказаних критеріїв.

1. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947): Міжнародний документ від 30.10.1947 // zakon.rada.gov.ua.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 // zakon.rada.gov.ua.

3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI // zakon.rada.gov.ua.

4. Митний кодекс України від 13.03.2012 №4495-VI // zakon.rada.gov.ua.

5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI // zakon.rada.gov.ua.

6. Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів: Закон України від 24.10.2002 №216-IV // zakon.rada.gov.ua.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 03.06.2008 №309-VI // zakon.rada.gov.ua.
8. Про митний тариф України: Закон України від 19.09.2013 №584-VII // zakon.rada.gov.ua.
9. Про ратифікацію Договору про зону вільної торгівлі: Закон України від 30.07.2012 №5193-VI // zakon.rada.gov.ua.
10. Про ставки вивізного мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням: Закон України від 13.12.2006 №441-V // zakon.rada.gov.ua.
11. Про затвердження відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій: Наказ Міністерства фінансів України від 20.09.2012 №1011 zakon.rada.gov.ua.
12. *Бережнюк І.Г.* Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: Монографія. – Д.: Академія митної служби України, 2009. – 543 с.
13. *Войцешук А.Д., Фесько Д.Л.* Митне регулювання в умовах глобалізації // Вісник Академії митної служби України. – Серія: Державне управління. – 2010. – №2. – С. 57–61.
14. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами // Зовнішньоекономічна діяльність // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
15. *Гребельник О.П.* Формування митно-тарифної політики України за умов ринкової трансформації: Автореф. дис... докт. екон. наук: спец. 08.05.01 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – К., 2003. – 43 с.
16. *Дубініна А.А., Сорокіна С.В., Зільченко О.І.* Митна справа: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320 с.
17. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу // Зовнішньоекономічна діяльність // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
18. Енергетичний баланс // Енергетика // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
19. *Жорін Ф.Л.* Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем): Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 248 с.
20. Звітність про виконання бюджетів // Виконання бюджетів // Державна казначейська служби України // treasury.gov.ua.
21. Товарна структура зовнішньої торгівлі України // Зовнішньоекономічна діяльність // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
22. *Туржанський В.А.* Податковий та митний аудит зобов'язань за податками і зборами // Сталій розвиток економіки. – 2013. – №4. – С. 357–362.
23. *Туржанський В.А.* Функціонування пост аудиту в системі митного контролю: вітчизняний та зарубіжний досвід // Митна безпека. – 2013. – №1. – С. 13–19.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2014.